

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОЇ ОПОНЕНТКИ –
кандидатки юридичних наук, професорки
Черняк Олени Юріївни на дисертацію
БУС Катерини Ігорівни
«КОНВАЛІДАЦІЯ НЕДІЙСНОГО ПРАВочИНУ
В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дисертаційного дослідження Катерини Ігорівни Бус «Конвалідація недійсного правочину в цивільному праві України» пояснюється тим, що, з одного боку, ЦК України достатньо приділив уваги правочинам, в тому числі нікчемним, а також наслідкам, що вони породжують. При цьому значна кількість питань залишилася не вирішеною. Це підтверджується недосконалістю окремих правових норм, що регулюють відносини, пов'язані з учиненням таких правочинів, а саме: з визначенням підстав нікчемності правочинів, їх наслідками, відповідальністю сторін тощо. Крім того, малозначною є увага законодавця до визнання дійсними недійсних правочинів, що також має ознаки способу захисту цивільних прав та інтересів, як і визнання правочинів недійсними. Важливо, щоб на сучасному етапі розвитку цивільного законодавства ми не лише відходили від моделей зарегульованості приватно-правових норм, але й сприяли європеїзації цивільного законодавства України з тим, що при вступі України в ЄС максимально спростити розвиток приватних відносин з різними їх учасниками. Відповідно, важливо припустити, що конвалідація є невід'ємною частиною вчення про правочини та одним із елементів забезпечення стабільності всіх цивільно-правових відносин, пов'язаних з інститутом договорів. Саме зазначені вище чинники й обумовлюють актуальність обраної теми дисертаційного дослідження К.І. Бус.

Дисертаційне дослідження виконане на кафедрі цивільного права і процесу Західноукраїнського національного університету в межах науково-дослідної роботи на тему «Оновлення приватного права України в умовах євроінтеграційних процесів» (державний реєстраційний номер – 0122U201568).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, мають достатній ступінь обґрунтованості, що засвідчує опрацювання дисертанткою в повній мірі відповідного емпіричного матеріалу, нормативно-правових актів України, судової практики, наукових праць як українських, так і зарубіжних вчених. Дисертаційна робота ґрунтується на спеціальних та загальних методах пізнання. Ґрунтовною є методологічна основа дослідження К.І. Бус, яка вміло використовує широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів пізнання правових явищ, зокрема, формально-юридичний, герменевтичний, порівняльно-правовий, метод аналогії, тощо. Варто також відмітити, що для утвердження необхідного рівня наукової новизни дисертаційного дослідження інформаційною та емпіричною базою дослідження стали судові рішення з окремих справ національних судів.

Дисертаційне дослідження базується на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень. Фундаментальність та комплексність роботи виявляється у всебічному та поступовому вивченні дисертанткою предмету дослідження. Таким чином, емпіричний матеріал дослідження характеризується належним рівнем репрезентативності, що позитивно вплинуло на обґрунтованість та достовірність наукових положень, рекомендацій та висновків проведеного дослідження.

Дисертація К.І. Бус за своїм оформленням відповідає вимогам МОН України. Структура дисертації відповідає логіці поставлених завдань, об'єкту та предмету дослідження та складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що об'єднують десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Всі розділи та підрозділи за своїм змістом і висновками, перспективами подальшого дослідження і використання для розвитку доктрини цивільного права у цій сфері слід назвати вагомими і вдало викладеними, що дозволило простежити процес втілення ідей і думок авторки в

тексті наукової роботи, виділити найбільш обґрунтовані позиції, а також питання, які потребують подальшого доктринального дослідження.

Ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження дає підстави для висновку, що текст дисертації в повному обсязі відповідає меті дослідження, а поставлені завдання авторкою успішно виконані.

У дисертації К.І. Бус на підставі проведеного системного наукового дослідження висунуто і обґрунтовано низку наукових ідей та теоретично-практичних конструкцій, сукупність і достатній рівень розробки яких дозволяють кваліфікувати цю працю як завершене наукове самостійне дослідження.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є кваліфікованою науковою працею, в якій запропоновано нові загальнотеоретичні положення та висновки, розроблено рекомендації з забезпечення ефективного правового механізму у сфері конвалідації недійсних правочинів.

У **Розділі 1 «Загальна характеристика конвалідації недійсного правочину в цивільному праві України»** дисертанткою розглянуто поняття та правову характеристику конвалідації недійсного правочину, визначено види конвалідації недійсного правочину, а також досліджено місце конвалідації недійсного правочину серед способів захисту цивільних прав та інтересів.

Слушним та обґрунтованим є висновок авторки щодо кватерного підходу до трактування змісту конвалідації недійсного правочину через призму суб'єкта конвалідації недійсного правочину, що включає у себе учасників правочину, інших учасників цивільних правовідносин, яким кореспондоване право «зцілити» дефекти правочину, або ж суд; об'єкта конвалідації, що визначається через правочин, який породжує правові наслідки для певних учасників цивільних правовідносин; недійсність правочину (нікчемність, оспорюваність); сукупність дій учасників цивільних правовідносин, спрямованих на виправлення вад недійсного правочину у межах здійснення цивільних прав (с.с. 36-37 дисертації).

Важливою з точки зору гарантування прав учасників цивільних правовідносин є запропонована авторкою класифікація конвалідації недійсних правочинів за суб'єктним критерієм на юрисдикційну та неюрисдикційну конвалідацію, де за своєю правовою природою вони є різними способами захисту (с. 40 дисертації).

З точки зору практики актуальним вважаю висвітлення авторкою дискусії щодо застосування конвалідації недійсного правочину (визнання дійсним правочину) разом із таким способом захисту цивільних прав та інтересів як визнання права власності на нерухоме майно. В результаті якої авторка робить справедливий висновок про те, що конвалідація недійсного правочину з одночасним визнанням за позивачем права власності може застосовуватись з урахуванням моменту набуття права власності на нерухоме майно або специфіки набуття права власності на рухоме майно (с. 56 дисертації).

Доцільно звернути увагу на важливу думку авторки про те, що не усі правочини можуть бути конвалідовані. Згідно з нормами ЦК України правочин, який порушує публічний порядок, не підлягає конвалідації, що відповідно також відображено в новизні дисертаційного дослідження.

У **Розділі 2 «Правові підстави конвалідації окремих дефектів недійсного правочину»** дисертанткою системно розглянуто Конвалідація окремих дефектів форми, волі, суб'єктного складу, змісту та порядку укладення недійсного правочину.

Оціненним є висновок авторки про можливість юрисдикційної та неюрисдикційної конвалідації недійсних правочинів з дефектом форми, зважаючи на зміст ст.ст. 218, 219, 220 ЦК України.

В контексті розглядуваного розділу важливе значення також має обґрунтування автором позиції про те, що при конвалідації двосторонніх та багатосторонніх правочинів важливо встановити факт домовленості учасниками правочину щодо усіх істотних умов, ухилення від нотаріального посвідчення правочину, виконання правочину.

Також заслуговує на увагу точка зору авторки щодо можливості конвалідації недійсного правочину, вчиненого юридичною особою без відповідного дозволу (ліцензії), з огляду на наявність відкладальної обставини, а саме – у разі коли на момент вчинення правочину юридична особа не мала ліцензії, а на час, коли правочин був виконаний або мав бути виконаний, вона ліцензію отримала.

У Розділі 3 «Перспективи розвитку конвалідації недійсного правочину в цивільному праві України» досліджено принцип «естопель» як основоположну засаду «зцілення» недійсного правочину, здійснено порівняльно–правовий аналіз конвалідації окремих недійсних правочинів за законодавством Німеччини та України, охарактеризовано застосування конвалідації недійсного правочину в умовах оновлення цивільного законодавства.

В контексті розглядуваного розділу важливе значення має проведений авторкою порівняльно–правовий аналіз законодавства Німеччини та України щодо недійсних правочинів дає підстави для висновку, що норми Німецького цивільного уложення в значній мірі кореспондують нормам ЦК України щодо недійсності правочину. Запропоновано запозичити окремі норми з німецького у національне цивільне законодавство задля усунення дефектів форми та суб'єктного складу правочину.у.

Також заслуговують на увагу запропоновані авторкою зміни до національного цивільного законодавства в контексті процесів рекодифікації цивільного законодавства.

Науковою оригінальністю та значимістю відзначаються й інші висновки та положення дисертаційної роботи.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження К.І. Бус полягає в тому, що викладені в дослідженні положення, висновки можуть бути використані: у нормотворчій діяльності при внесенні змін та удосконаленні цивільного законодавства у питаннях, що стосуються дійсності правочинів та «зцілення» дефектів

недійсного правочину, в тому числі у перехідний період; у правозастосовній діяльності судами при вирішенні спорів, пов'язаних з дійсністю та недійсністю правочинів; у науково-дослідній діяльності при подальшому дослідженні проблематики конвалідації недійсного правочину; у навчальному процесі при підготовці навчальних матеріалів, підручників, посібників, методичних матеріалів із вивчення дисциплін «Цивільне право (загальна частина)», «Цивільне право (особлива частина)», «Договірне право», «Цивільне процесуальне право» та ін.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Детальне ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження К.І. Бус, опублікованими працями за темою дисертації надає можливість зробити висновок про повноту дослідження та розкриття тематики, що зокрема, підтверджується тим, що основні результати дисертаційного дослідження викладено у 8 наукових публікаціях, з яких: 4 наукові статті у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, 4 тези доповідей на науково-практичних конференціях та одна наукова стаття, що додатково відображає наукові результати дисертації.

Оцінка змісту дисертації. Дисертаційне дослідження К.І. Бус підкреслює, що робота містить результати її особистих досліджень. Висновки, пропозиції та рекомендації, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, одержані авторкою особисто.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело (список використаних джерел складає 157 найменувань), варто також відзначити опрацьовану авторкою судову практику, що одночасно підкреслює достовірність зроблених висновків.

Дисертаційне дослідження К.І. Бус містить посилання на згадані авторкою у тексті джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; автором дотримано вимоги норм законодавства про

авторське право; надано повну й достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методики дослідження.

У дисертаційному дослідженні не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.
Позитивно оцінюючи в цілому дисертаційне дослідження Катерини Ігорівни Бус на тему «Конвалідація недійсного правочину в цивільному праві України», варто зазначити, що окремі його положення, як і будь-якої іншої дисертаційної роботи, є спірними і надають підґрунтя для подальшої наукової дискусії або потребують додаткової аргументації під час публічного захисту дисертації.

По-перше, позитивно відзначаючи визначену авторкою позицію, що застосування конвалідації недійсних правочинів потребує дотримання сукупності умов: 1) укладення правочину учасниками цивільних правовідносин; 2) недійсність правочину (нікчемність, оспорюваність); 3) волевиявлення учасника правочину «зцілити» дефекти правочину (визнати правочин дійсним) у межах здійснення цивільних прав, хочу акцентувати увагу на умові щодо волевиявлення учасника правочину зцілити дефект правочину. Так, очевидним є факт, де таке волевиявлення може бути реалізоване законними представниками особи, яка не мала достатнього обсягу правосуб'єктності на укладення такого правочину. Але, на мою думку, потребує додаткового пояснення позиція щодо необхідності наявності такої волі в обох учасників правочину, зокрема, щодо договору, де немає ухилення, наприклад, від нотаріальної форми, але інша сторона відмовляється конвалідувати такий договір, пояснюючи це незаінтересованістю, небажанням продовжувати договірні відносини. Чи в такому випадку може йти мова про умовне «примушування» до конвалідації і які правові наслідки для обох сторін буде мати такий неконвалідований правочин, якщо такі будуть мати місце.

По-друге, потребує додаткового обґрунтування визначення наслідків, що мають для правочину дії з його конвалідацією. Мова йде, до прикладу, про

період, протягом якого може тривати судовий розгляд щодо визнання правочину дійсним. В такому випадку, для договірних відносин чи можуть бути застосовані правила щодо притримання як способу забезпечення виконання зобов'язання, нарахування штрафних санкцій за невиконання чи неналежне виконання зобов'язання, наслідки для товарів, до прикладу, які швидко псуються, зберігання предмету договору в цілому та ризиків випадкового знищення або ж загибелі речі, що є предметом договору.

По-третє, підтримуючи точку зору авторки, що правочин, який порушує публічний порядок, не підлягає конвалідації, на мою думку, потребує додаткового дослідження також питання щодо можливості конвалідації правочинів за участю споживачів, що містять ознаки нечесної підприємницької практики.

По-четверте, в дисертаційному дослідженні авторка зазначає, що при конвалідації двосторонніх та багатосторонніх правочинів важливо встановити факт домовленості учасниками правочину щодо усіх істотних умов, ухилення від нотаріального посвідчення правочину, виконання правочину. Погоджуючись із такою тезою, однак, хочу акцентувати увагу на доцільності додаткового дослідження конвалідації правочинів з точки зору вимог щодо наявності істотних умов договорів. Зважаючи на те, що авторка сама акцентує увагу на європеїзації цивільного законодавства України, на важливості його рекодифікації, варто відзначити, що «м'якому» праву ЄС притаманна ідея відходу від вимог до наявності істотних умов договору і визначення їх переліку в актах законодавства. Будь-які умови, які погоджені між сторонами, стають істотними лише для конкретного договору, а законодавчо такий перелік не встановлюється як і фактично відсутні вимоги щодо форми самого правочину як такі.

Разом з тим, зазначені вище зауваження та дискусійні положення роботи не знижують в цілому високого наукового рівня дисертаційного дослідження К.І. Бус.

Загальний висновок. Дисертація Бус Катерини Ігорівни на тему «Конвалідація недійсного правочину в цивільному праві України» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обгрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку науки цивільного права, приватного права в цілому та правозастосовної практики.

Дисертація К.І. Бус виконана і оформлена відповідно до вимог, передбачених Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), відповідає пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Здобувачка Бус Катерина Ігорівна заслуговує на присудження їй освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційна опонентка –

професорка кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
кандидатка юридичних наук,
професорка

Олена ЧЕРНЯК

підпис «ЗАСВІДЧУЮ»
вчена секретарка вченої ради
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Світлана ЯКИМЧУК